

SZOKOLYAI ISTVÁN.

Dr. Gálos Rezső az Irodalomtörténeti Közlemények 1910. évi II-ik füzetének 188—192. lapjain Benkő Józsefnek egy kéziratban levő munkája (»Filius Posthumus«) alapján megírta Szokolyai István XVII. századbeli ref. lelkész és író élettörténetét. Erre őt az sarkalta, hogy *Szinnyei József* a Magyar Írók Élete és Munkái cz. vállalatában Szokolyainak csupán öt könyvét sorolja fel, *de életéről egyetlen adatot sem tud.* Gálos a dolgozatában fölsorolt s Benkőtől vett adatokat a Szokolyai műveinek ajánlóleveleiben talált adatokkal ellenőrizte, illetőleg helyesbítette.

Legyen szabad nekem ez alkalommal Gálosnak részint egy-két, csak úgy hozzátétőlegesen megállapított adatát biztos adattal fölcserélni, részint pedig néhány új adatot fölsorolni e jeles író élettörténetéhez.

1. Azt mondja Gálos, hogy Szokolyai »iskoláit, ha nem ugyanitt (t. i. Szokolyán), akkor Debreczenben kezdte meg s mindenesetre ez utóbbi helyt folytatta, mert Henczei Dániel debreczeni papról mint tanítójáról emlékezik« (190. lap). E következtetést, mely különben egészen helyes, erősíteni s rendíthetetlené kellett volna tennie Gálosnak azzal a kétségtelen ténynyel, hogy *Szokolyai a debreczeni kollégiumban 1642 május 20-án Munkátsi István rektorsága alatt subscribált, vagyis ekkor írta alá az iskolai törvényeket s ekkor lépett a felsőbb iskolai osztályba.* (A felsőbb iskolai osztályok tanulása e korban rendszerint öt évig tartott). Ez az adat megtalálható az Országos Református Tanáregyesület kiadásában és *Thury Etele* pápai ref. theol. tanár szerkesztésében 1908-ban Pápán megjelent *Iskolatörténeti Adattár* II-ik kötetének 116. lapján.

2. »Tanult Groeningában is — mondja Gálos — de legtöbb időt Leydenben töltött (1647—1648 körül) s ott írta (illetőleg fordította) 1647-ben, illetve 1648-ban . . . munkáit«. »1647-ben, de talán előbb is már *biztosan* egyetemen van«. (191. lap.) E sorokat a következő biztos adatokkal óhajtom helyreigazítani: Az 1646-ik évben a *gröningeni*, az 1647-ik és 1648-ik években pedig a *leydeni* egyetemen tanult. Leydeni időzése alatt fordította le s adta ki ugyanott 1648-ban két munkáját (»Balsamom«, ennek ajánlólevele 1648 július hó 14-én kelt; »Könyörgések«.) Erre nézve lásd a *gröningeni egyetemen tanult magyar ifjak névsorát* a Debreczeni Prot. Lap 1902-iki évfolyamának 40. lapján (közölte *Birtha József*); továbbá a *leydeni egyetemen járt magyar tanulókat*

a Prot. Egyh. és Isk. Lap 1888-ik évi folyamának 438-ik hasábján (közölte *Antal Géza*) és Szokolyai »Balsamjá«-nak ajánlólevelét.

3. »*Talán Mányoki Istvánnal együtt kerültek Debreczenből külföldre, a kollégiumból a leydeni egyetemre.*« (190. l.) Gálos e sejtése is helyesbítésre szorul, mert adataink szerint Szokolyai Mányoki Istvánnal együtt iratkozott be 1646-ban előbb a *gröningeni* (és nem *leydeni*), majd 1647-ben a *leydeni* egyetemre. Lásd a 2. pontban említett névsorokat! (A gröningeniben Mányoki neve így szerepel: »Steph. Sártmányoki«.)

4. A »Sérelmes Lelkeket Gyógyító Balsamom« cz. vizasztalókönyve a *Gálostól említett négy kiadáson kívül*, adataink szerint, *megjelent még Debreczenben, 1738-ban is.* (12. r.) E kiadást említi *Sándor István* Magyar Könyvesházának 90. lapján (*Petrik* Bibliographiája nem ismeri). Egy példánya (végén csonka, a 101. lappal megszakad, mely 1748-ban a Szívós Jánosé volt, meg van a *sárospataki ref. főiskola könyvtárában* (könyvtári jegye: »M. 541.«). De még ezenkívül is van egy kiadása, melyet Gálos nem említ: *az 1747-iki szintén debreczeni, 24. r. alakú kiadás*, melyről *Sándor István* Magyar Könyvesházának 101. lapján emlékezik meg. (*Petrik* ezt sem említi.) Ez adatok szerint tehát a »Balsamom« eddig ismert kiadásainak száma hatra emelkedik.

5. Szokolyai, *Sándor István* följegyzése szerint (Magyar Könyvesház, 297. lap) *Udvarhelyről* (hova Gálos adata szerint 1706-ban ment) *Marosvásárhelyre* ment lelkésznek. Hogy meddig működött ott s mikor halt meg, annak megállapítása a jövő feladata marad. *Sándor István* eme följegyzésének helyes voltát igazolja *Tóthfalusi József* marosvásárhelyi lelkész úr, kinek szíves értesítése szerint az ottani anyakönyvben Szokolyairól föl van jegyezve, hogy *1716-tól működött ott.* (»Szokolyai István maroszáki esperest és marosvásárhelyi lelki tanító . . . ab anno 1716.«) Halálának ideje a marosvásárhelyi anyakönyvben nincs ugyan följegyezve, de amaz adatból, hogy 1721-ben már Deső Mihály a lelkiész: egész határozottsággal az következtethető, hogy *Szokolyai 1720-ban, vagy 1721 elején halt meg.*

6. Gálos adatai szerint Szokolyai »*első állása*, a melyről tudomásunk van, a mindóta jövövedelmű *nagybacsoni* (Háromszékm.) *papság* . . . Legalább 70 évesnek kell őt gondolnunk, mikor Nagybacsonba jő«. (191. l.) Találtam egy idevonatkozó adatot, melynek bizonyossága szerint *Szokolyai nagybacsoni papsága előtt már Szoboszlón működött.* Egrespataki C. András magyar ifjú ugyanis franekerai egyetemi hallgató korában neki is ajánlja (»*Domino Stephano Szokolyai . . . apud Szoboszlaienses Christianos concionatori fidelissimo Domino meo . . .*«) »*Disputatio Theologica De Festis Christianorum*« című, 1655-ben Franekerában kiadott (RMK. III. 1934.) vizsgai feleletét. Szerintem ez a Szoboszlón működő Szokolyai István egy és ugyanazon egyén a későbbi nagybacsoni, udvarhelyi, majd marosvásárhelyi ref. lelkészszel. Sőt előbbi működési helyeire vonatkozó adataink is vannak. Nevezetesen szoboszlói papsága előtt *1649-ben a debreczeni hírneves iskola rektora volt*; azelőtt pedig (Szatmár-) *Németiben rektoroskodott*, hova bizonyosan a leydeni egye-

temről történt hazajövetele (1648.) után hívták meg. Ez adatok megtalálhatók a »Series studiosorum in schola Debrecina Helv. Conf. addictorum tam togatorum, quam non togatorum ab anno Christi 1588 usque ad annum 1792, sub spatio 204 annorum« című s a debreczeni ref. főiskola könyvtárában »R. 495« jegy alatt őrzött kéziratban, melyből dr. Borovszky Samu közölt egyes följegyzéseket az Irodalomtörténeti Közlemények 1898-iki évf. 448—465. lapjain. A Szokolyaira vonatkozó följegyzés ez: »Szokolai A. István. Subscr. 1642. maj. 20. Ductus Nemethinum, tandem Rector Sch. Celeb. Debr. 1649.« E becses följegyzés a Thúry Etele által közölt ugyanilyen című »Series«-ben (Isk. Tört. Adattár II. 96. s köv. lapok) nem található. Az 1650-ik évben Szokolyainak valami könyvtári peres ügye volt a debreczeni kollégiumban, a miről említést tesz a Lugossy József által a debreczeni kollégiumi könyvtár történetére vonatkozó amaz adatgyűjtemény, melyet dr. Dézsi Lajos közölt a Magyar Könyvszemle 1902-iki évfolyamában. (A Szokolyaira vonatkozó adat a 118-ik lapon olvasható.) Ez adatok szerint tehát Szokolyai az 1649 és 1650-ik évben Debreczenben működött.

7. »1706-ban — úgymond Gálos — a már megöregedett papot az udvarhelyi egyház hívja meg lelkészének és egyúttal esperesének.« (191. l.) E kifejezésben tévedés az, hogy az udvarhelyi egyház egyúttal esperesének is meghívta Szokolyait, mert az esperest nem egy egyház-község választotta vagy pláne hívta meg (!), hanem egy tractus vagy dioecesis lelkészei, illetőleg presbyteriumai. Ugyanazon kikezdésben, folytatólagosan, azt mondja Gálos, hogy Töke István udvarhelyi tanár, a ki helyett, eltávozása után, Szokolyai majd egy fél esztendeig tanított, 1710-ben költözött át Székre; holott Szigelthy Gy. Mihálynál (Tudományos Gyűjtemény, 1825., XI. 38. l.) és Kis Ferencznél (A székelyudvarhelyi ev. ref. collegium tört., 25. l.) azt olvasom, hogy nem 1710-ben, de 1711-ben ment Székre s eltávozása után Szokolyai majd egy fél évig nemcsak tanítani járt be a kollégiumba, de vezette is az iskolát s ezért is kapta a tanári fizetés felét. Szokolyai udvarhelyi működésének tartamára vonatkozólag ugyanitt csak annyit említ Gálos, hogy 1706-ban ment oda s 1710-ben még ott működött; holott az udvarhelyi ref. egyházmegye jegyzőkönyveiből a Pokoly Józseftől, az általa szerkesztett Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár VIII. évfolyamának 144—145., 149—150. lapjain közölt reversalisok (Telekfalvi György, Vágási Literáti Istváné és Füleki Mátée) biznysága szerint Szokolyai 1712-ben, sőt még 1713 április 19-én is mint udvarhelyi esperes-lelkész működik.

8. Gálos a Szokolyai disputatiói közül az 1. sz. a. említettnek (De Nominibus Schismaticis) csak az első, 1647-iki leydeni kiadását (RMK. III. 1687.) ismeri (189. lap): holott azt Spanhemius Frigyes leydeni egyetemi tanár is kiadta »Disputationum Theologicarum Miscellanearum« című, 1652-ben Genfben megjelent gyűjteménye első részének 300—308. lapjain. Lásd: Erdélyi Múzeum, 1908., 44. lap. (Köblös Zoltán közleménye, 82. szám.) E gyűjtemény meg van a sárospataki ref. főiskola könyvtárában is. (Könyvtári jegye: »C. 585.«.)

9. Így áll a dolog a 189. lapon 4. sz. alatt említett »De Perseverentia Sanctorum« című disputációjával is, melynek Gálos csak az első, 1648-iki leydeni kiadását ismeri (RMK. III. 1710.): holott *Spanhemius* 1652-ben ezt is kiadta az előbbi pontban említett gyűjteményének első részében, a 253—258. lapokon. Lásd: Erdélyi Múzeum, 1908., 43. lap. (*Köblös Zoltán* közleménye, 81. szám.)

10. Az is kikerülte Gálos figyelmét (egy ember nem is kísérhet mindent figyelemmel), hogy Szokolyainak az általa felsorolt disputációkon kívül volt még egy »De Praeceptis Christi singularibus« című disputációja is, melyet *Cloppenburg János* franekerai egyetemi tanár adott ki »Anti — Smalcicus« című, 1652-ben Franekerában megjelent hittani értekezések gyűjteményének Pars I. 141—146. lapjain. (Lásd: Erdélyi Múzeum, 1907., 254. lap. (*Köblös Zoltán* közleménye, 68. szám.)

11. Végül megemlítem, hogy *Nagy Iván* szerint (Magyarország családai, X., 790. lap) Szokolyai István nevét nem a *nógrádmegyei Szokolyá-tól* (mint Gálos gondolja), hanem a *kolosmegyei Szokoly-tól* vehette. Valószínű, hogy Szokolyai István fia volt az a hasonló nevű marosvásárhelyi kollégiumi deák, a ki 1726-ban több társával együtt gyászverset írt báró Jósika Imre halála alkalmából. (Közölte *Hellebrant Árpád* az Irodalomtört. Közlemények 1908-iki évf. 86. lapján.)

A Szokolyaira vonatkozó emez új adatok közlésekor *id. Szinyeyi Józsefnek* eme jeles mondása csengett fülemben: Az irodalomtörténetnek két szeme van: a bibliographia és a biographia, mert ezek nélkül valóban csak a homályban tapogatódzunk. Igazsága van.

HARSÁNYI ISTVÁN.